

gentissime enucleatis; exposita quoque sacra et ecclesiastica priorum sæculorum geographia, quæ historiæ alter a chronologia veluti oculus est; eventus cujusque sæculi distinctis septem capitibus claudit, in quorum primo de romanis, pro dignitate, pontificibus agit; de conciliis deinde quippe quæ fidem explicant, hæreses configunt, et fidelium mores instaurant; de hæreticis atque deliramentis eorum; de scriptoribus ecclesiasticis quorum doctrinâ illustratur Ecclesia et ab adversariorum vindicatur impugnationibus; de illis qui cum Christo regnant in cœlis et eis qui primatum in terra exercent; de Ecclesiæ doctrina et ejus quovis in sæculo disciplina; ac demum de externis rebus, quarum selectam valdeque utilem, coronidis instar, confecit mantissam, tam apte atque opportune disserit, fideliter narrat, perspicue ac lucide exponit, ut opus ejus omnium sapientium exceptum plausu, sæpe sæpius prælum subierit, et omnibus ferme Hispaniæ seminariis, collegiis, universitatibusque, ac pluribus cæterarum nationum gymnasiis adhibitum fuerit, et nonnullis adhuc etiam adhibeatur pro textu.

Huic eorum, qui optimos pro adolescentium institutione libros exoptant, desiderio satisfacere cupiens, siquid temporis ab aliis muneribus vacuum reperire licuit, id ejusmodi operi libentissime impendi. Et quamvis nulla ego ratione Berti comparandus ab hujus doctrina et eloquentia quam longissime absum, vestigiis ejus insistere et eum pro posse imitari satégi. Num id assecutus fuerim meum non est proferre judicium.

Eamdem Berti methodum, materiarum ordinem atque distributionem servandam duxi; ampliorem tamen non-

nunquam, uti de concilio vaticano agens videre est, prout res postulabat, stylum adhibui; ampliores etiam et copiosiores de externis rebus appendices (quæ profanæ quasi compendiolum historiæ videri fortasse poterunt), texui, ut ii quibus civilium tantum notitia rerum cordi esse solet, commode suum explere valeant desiderium.

Si qua tamen Berti opinio exolevit, brevibus subjecto in margine adnotationibus id indicare curavi.

Tu ergo, benevole lector, quod ex hujus operis lectione capesseris fructus, Deo, a quo omne datum optimum et donum perfectum descendit, attribuas, inque catholicæ commodum Ecclesiæ, cui meipsum, hæc quamvis parva, meaque omnia subjicio, impendas oro.

Ex augustiniano collegio Sanctæ Mariæ de Vite,
28 augusti an. 1879.

FR. THIRSUS LOPEZ.

UNIVERSIS

AUGUSTINIANÆ FAMILIÆ PRÆSULIBUS

ALUMNISQUE STUDIORUM CURRICULUM PERAGENTIBUS

F. JOANNES LAURENTIUS BERTI S. P.

Hortante ac jubente, omnemque operam et munificentiam præstante, vigilantissimo amantissimoque familiæ nostræ moderatore, et supremo antistite, FRANCISCO-XAVERIO VASQUEZ, in lucem emittens hanc *Historiæ ecclesiasticæ Epitomen*, aliquas arbitror proferendas esse rationes, ob quas eamdem vobis, amplissimi PRÆSULES, atque optimæ spei Adolescentes, neminem alteri præferens, sed omnium simul favorem captans et clientelam, inscribere et nuncupare deliberravi. Principio cum prælaudatus augustiniani Ordinis MAGISTER et RECTOR præstantissimus, æque ac beneficentissimus, in me hominem italum, humili natum loco, tressis minimique pretii scriptorem, plurima, eaque singularia, ac pene immortalia contulerit merita, non respiciens quæ litteris addidi ornamenta vel decora, quippe probe sentio hæc nulla penitus esse, sed quam a pueritia ad senectam usque addiscendi docendique enutrivi cupiditatem; necessum est, ut cunctis exhibeam aliquam grati animi mei significationem, atque

manifesto monumento profitear me saltem gratias illas agere, quas referre non valeo, neque in me, quod jure meritoque redarguitur a Seneca, una cum ætate beneficiorum memoriam senescere. Neque summi viri benefacta et virtutum ornamenta, ac specimina commemorabo, quoniam notissima sunt, neque alicujus indigent commendatione; innumera, neque oratione comprehendi possunt; splendidissima, neque obliniri debent laudationum fucis, verborumque pigmentis. Singularis humilitas illum ad perpetui præsidis fastigium evehit; probitatis exemplar supra speculam collocavit; flagrantissima charitas omnibus reddidit acceptissimum. Quamobrem devincti et obsequentis filii, et clientuli erga parentem optimum, erga præsidium decusque meum, iis præsertim, qui eidem instituto nomen dederunt, hoc reverentiæ et honoris perenne atque immortale testimonium exhibeo, posterisque commendo, quasi suspenso omnium gymnasiolorum, cœnobiolorumque absidibus, aris, museisque anathemate. Deinde vero, quod semper in votis habui, singulos mecum ejusdem instituti, ejusdemque doctrinæ professione conjunctos, quasi manuum mearum dilatatione, ubique gentium constitutos alloquor et complector; neque Italiæ dumtaxat incolas, quibuscum aliquandiu versatus fui, verum etiam longinquos, et quavis locorum intercapedine dissitos, celebresque aut peracti gloria regiminis, aut commisso tradendarum disciplinarum munere, aut promovendi litterarum incrementa sollicitudine et cura, honoris causa, convenio, ratus ab honesto viro cum adstantes, tum absentes sodales pariter esse colendos. Cum autem nihil habeam, quod

ex angusta Pifarum provincia ad Vos dono mittam, exiguum hoc, tenuissimumque munusculum gratanter ac lubenter excipere ne dedignemini, præsertim dum a vobis nullam aliam, præter comitatem atque humanitatem vestram, expostulat remunerationem; quamquam *communione et beneficentiæ*, monente Apostolo, nefas est oblivisci, et indecorum est spernere Filii Sirach saluberrimum rectissimumque consilium, quod comprehenditur versu capitis quarti postremo. Præterea, si aliquam ex hoc opusculo existimatis percipi posse utilitatem, illud perlegite, nam hæc fuit altera scribendi ratio, probis studiosisque prodesse. Cæterum si rude, impolitur, prolixum, non elaboratum industria, non brevitate jucundum, non rerum gestarum enarratione perfectum, non denique historiarum copia et delectu exornatum esse videatur, procul opusculum ipsum abjicite. Etsi enim unicuique a natura inditum est, ut partus ingenii sui, informes quoque et abortivos, haud mediocriter diligat; ego tamen nunquam quos edidi tanta prosecutus sum dilectione, ut vellem alicui afferre incommodum, vel detrimentum. Quare in hujus parvitate munusculi attendite animi mei sinceritatem, atque meæ erga vos benevolentiae magnitudinem. Valete.

PRÆFATIO.

Paucis hujus operis conscribendi consilium, methodum atque utilitatem exponam. Quum primum tradendæ historiæ suscepti demandatam mihi provinciam, animadverti pene innumeros esse scriptores qui res a majoribus gestas litteris consignarunt; quorum si dumtaxat nomina vellem recensere, excederet istorum index hæc duo *Breviarii* volumina. Illi quoque, qui ad unam tantum Historiæ partem exornandam animum applicuerunt, et librorum amplitudine, et rerum copiâ, et prolixitate verborum, legendi, discendique cupidos prorsus exanimant. Nemo unus, quamvis lynceis sit oculis, insomnis, assiduus, et diurna ac nocturna manu auctores verset et pervolutet, universos unquam perlegerit. Tyronibus itaque, præsertim theologica doctrina imbuendis, et ad sacras habendas conciones formandis, multiplicia illa et prægrandia volumina inutiliter proponuntur. At, inquis, complura sunt, eaque exquisitissima, ecclesiasticæ historiæ compendia, quæ neglectis interim locupletioribus voluminibus, præsidio esse possunt adolescentibus. Id quidem, si inficias ibo, irridebunt me singuli. Verum hæc difficultatem non imminuunt, sed augent. Petenti enim quodnam ex his compendiis præferendum existimemus, quid respondendum sit, omnino me latet. Si chronicorum laudavero

libros, tabulasque chronologicas, nescio quid ex iis eruere possit discipulus, nisi forte rationem temporum, nudaque sive cæsarum, sive pontificum, sive celebratissimorum virorum nomina, rerumque humanarum vicissitudines, aliaque id genus, quæ aut noscat, aut ignoret, parum sua interesse crediderim. In ipsa ulterius temporum supputatione chronographi adeo discrepant, ut si unius sectemur calculos, alterius computo reprehendamus. Quamobrem lectione unius parum aut nihil proficimus, collatione autem plurimorum confundimur. His autem neglectis, si forte avida celerique manu arripiamus historiarum synopses, nescio quid horum adminiculo percepturi simus utilitatis. Etenim aliqua eo elucubrata sunt fine, ne memoria excidat quidquid vehementi et diuturno comparatum est studio. Iis itaque qui historicos nec a limine salutarunt, neque ab iis aliquas acceperunt servandas custodiendasque divitias, nullo erunt istiusmodi Epitomes adjumento. Quædam aliæ comprehendunt vel acutissimas animadversiones in præteritorum temporum monumenta, vel præceptiones, et consecutaria ad mores instituendos, regendamque rempublicam opportuna; sementis tamen ac messis, putationis et vindemiæ distinguenda sunt tempora, atque meliora seligere, aliena carpere, emendare anachronismos, exercitati viri opus est, subacti ingenii, improbique laboris. Permultæ denique auctores habent heterodoxos, qui nempe nituntur romanæ Ecclesiæ deprimere dignitatem, majorum evertere traditiones et propugnare nefaria dogmata; atque istorum scripta doctiores refellere naviterque oppugnare, adolescentes vitare sedulo debent

et procul abjicere. Subiit itaque animum meum cogitatio ejusmodi Epitomen condere, in qua nec sola annorum series, nudaque virorum nomina occurrerent, neque legentibus necessaria foret prævia institutio neque fastidium pareret rerum multiplicitas et permixtio, neque assentatio improbos ignarosque palparet, neque de humano genere benemeritos calumnia proscinderet, neque perniciosæ doctrinæ propinaretur venenum. Id vero utrum assecutus fuerim, comperit erit experimento.

Methodum talem tenendam esse putavi, in qua neque lucidus ordo deesset, neque præteritorum temporum acta inquirentem defatigaret prolixitas, perturbaret varietas, inopia et jejunitas excruciet, styli obnubilaret opacitas, orationis ambitus circumageret. De romanis pontificibus initio disserere constitui, quoniam ob dignitatis fastigium, ob religionis principatum, ob fidei depositum, ob auctoritatem magisterii, sunt mortalibus omnibus præferendi. Quinam fuerint apostolicæ Sedis invasores et schismatum scissurarumque architecti, suo loco adnotatur. Si legitimi Petri successores aliquid humani passi sunt, quemadmodum fateri necessum erat, ita id temperanter narravi, admonens nunquam illos fidei integritatem vitæ facinore violasse; quod veræ Ecclesiæ non labefactat, sed corroborat firmitudinem. Hinc enim comprobatur adversus eamdem Ecclesiam nunquam portas inferi prævalere, nunquam mergi, quamvis jactetur fluctibus, Petri naviculam. Pertractavi proximo loco de conciliis, quibus explorata est apostolorum traditio, confirmata fides, restituta disciplina, atque confixæ hæreses, moresque reformati

fuere. Tertio hæreticorum descripsi deliramenta, propterea quod frustra sacrorum antistitum veneratur concessus, quisquis non execratur Satanæ synagogas. Quarto autem loco sermonem instituo de scriptoribus ecclesiasticis, quorum, cum singulos recensere longe excederet *Breviarii* fines, illustrioribus laudatis, reliquos promiscue et coacervatim commemoro. Quoniam vero duo sunt, quibus mundus principaliter regitur, nimirum auctoritas sacra pontificum et regalis potestas, cæsarum quinto in capite trado notitiam, cui addo plurimorum sanctorum catalogum, tum quia eo loci de persecutionibus ac de martyribus opportune disseritur, tum etiam quia regnantium in cœlis hæreditas erit, ut propositam spem habemus, peregrinationis nostræ terminus, merces laborum, studiorum complementum atque intellectus satietas. Ea quæ sexto attinguntur capite, spectant ad catholicæ Ecclesiæ dogmata et disciplinam; dogmata vero ea sunt quæ firmissima fide tenemus, accepimus perpetua traditione a majoribus, et sacrarum Scripturarum oraculis, apostolicæ Cathedræ definitionibus, synodis œcumenicis, sanctorumque Patrum documentis credenda cunctis Christi fidelibus proponuntur, neque sæculorum decursu aut diversitate locorum, alicui, vel minimæ, obnoxia sunt mutationi. Disciplina autem, vel ritus et cæremonias, vel rigidioris, seu benignioris consuetudinis leges perscribens, pro temporum locorumque varietate mutatur; et recte atque inculpate se gerit, qui illius, in qua commoratur, Ecclesiæ obtemperat institutionibus. Quibus addidimus religiosas quoque familias, harumque primordia, necnon quædam alia quæ dici possunt præ-

dictorum supplementum, et aliquod post collectionem segetis spicilegium. Atque hisce limitibus utraque pars circumscribitur; nam quæ sequuntur in appendice ex profanis historiis collecta, externa additamenta sunt et mantissæ. Hanc itaque servavi methodum, qua unius ab aliis sæculis segregatur historia, et quæ spectant ad unam ejusdem historiæ partem, secernuntur a cæteris. In his vero dedi operam, ne veritatem infringerem aut assentandi libidine, aut rursus odio et livore, vitans, ut in primo Annalium admonuit Tacitus, fœdum crimen servitutis, quod inhæret adulationi, et falsam speciem libertatis, quæ inest malignitati.

Utilitatem denique hujus operis haud minimam futuram fore confido. Etenim eorum quæ sunt dispersa, collectio, et eorum quæ permixta sunt, segregatio, magno tyronibus esse potest commodo atque adjumento. Si ad studium ecclesiasticæ historiæ tantummodo exstimularet et viam sterneret, neque istud parvum mihi videretur emolumentum. De historiæ laudibus dictum est alibi, nec rursus in silvam ferenda sunt ligna. Sat erit pervulgatam Tullii descriptionem, et poeticum notissimumque historiæ præconium repetere: Cicero enim in dialogis *De oratore* ad Quintum fratrem, « Historia, inquit, testis temporum, lux veritatis, vita » memoriæ, magistra vitæ, lux vetustatis. » Præconium vero illud versibus hisce comprehenditur:

Illa ego, quæ gestis præsum custodia rebus,
 Digero quod caveas, quodque sequaris iter.
 Priscaque ne veteris vanescat gloria sæcli,
 Vivida defensant quæ monumenta damus;
 Et sua virtuti per me sunt præmia, rursus
 Impia famosis defero facta notis.

Eloquor et summi quantum jactentur, et imi;
 Eloquor et cæcæ fasque nefasque deæ.
 Quod majus theatrum, circusque capacior, aut quæ
 Doctior humanas scena referre vices?
 Me sine quis prudens? Unde experientia major?
 Qui me adiit, tandem non mage doctus eat?
 Omnis enim nostro pendet prudentia sensu,
 Riteque nil, nostra qui caret arte, sapit.

Præfari non opus est plura; siquidem, ut Lucianus
 aiebat, proœmium historicorum non quærit benevolen-
 tiam, quam præcipue captat orator.

CHRONOLOGIÆ RUDIMENTA.

CAPUT PRIMUM.

DE TEMPORE HUIUSQUE PARTIBUS.

Quam nos rationem temporum dicimus, appellitant alii græco vocabulo *chronologiam*, a χρόνος, *tempus*, et λόγος, *ratio*. Hinc pariter nomen trahunt *chronicon*, in quo series temporum adinvenitur digesta, et *chronologus*, aut *chronographus*, scriptor Annalium. Ethnici quoque Saturnum, quo nomine *tempus* colebant, χρόνον dixere, atque ab ipso devorari liberos autumabant, quoniam omnia tempus absunit. Est itaque chronologia, aut chronographia, temporum ratio vel descriptio.

Tempus quidam a τῆμος, *tunc*, quidam a τέμνω, *seco*, quidam a *tepor* dictum volunt, quasi a veris temperie. Facilius autem est tempus mente percipere, quam describere verbis. Philosophi aiunt tempus esse mensuram motus, vel durationem rerum corporearum, nec sine principio, nec sine fine existentium. Iis enim quæ divina sunt, non tempus competit, sed æternitas. Fortasse veteres Saturno Rheam, id est, terram dederunt uxorem, quoniam temporalia quælibet e terra gignuntur.

Ex primo *Geneseos* percipimus initio temporis, quando Deus condidit cælum et terram, fuisse materiam quamdam formæ expertem, quam latinus interpres vocat *terram inanem et vacuam*, et Codex hebraicus *Tohu et Bohu*; tum producta luce diem a nocte fuisse secretam. Hinc nati apud Eusebium in *I De præparatione evangelica*, Phœnicum dii *Thoth et Bau*, et quod primum in *Theogonia* statuit Hesiodus, *Chaos*, hujusque filii Erebus et Nox, a quibus procreati finguntur Æther et Dies. Sunt itaque partes temporis præcipuæ tenebræ et lumen, nox